

FOREWORD

The special issues devoted to Livonian research have now become a unique series published by the “Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics”, which regularly bring together research on Livonian language and culture by specialists from a variety of countries. Likewise, this series has become the main source of this content in English, providing the international research community with information about the Livonian language and, more broadly, also about the current state of Livonian research.

The first collection in this series appeared in 2014 (ESUKA 5–1), the second in 2016 (ESUKA 7–1), and the third in 2018 (ESUKA 9–2) – the current special issue is the fourth. In recent years, research into Livonian language and culture has gained new momentum. One of the driving forces of this has been the University of Latvia Livonian Institute. Founded in 2018, it hosted the *Livonica V* conference in Rīga in August 2019. The presentations at this conference form the basis of the articles in this collection. Typological and comparative research of the historical Livonian area and, more broadly, the Central Baltic region has been promoted by the University of Tartu Collegium for Transdisciplinary Studies in Archaeology, Genetics, and Linguistics, which was established in 2017. The emergence of a new generation of researchers of Livonian language and culture is an important result of the International Livonian Summer University, which has been held on the Livonian Coast in Courland three times already – in 2013, 2017, and 2021. These different efforts have also been the impetus behind the creation of the research published in this collection.

The articles of this collection are grouped into two sections. The first half contains articles on Livonian language resources, structure, and contacts. Valts Ernštreits, Mark Fišel, Matīss Rikters, Marili Tomingas, and Tuuli Tuisk introduce new language resources and tools, which have been created for researchers as well as the broader community of learners and users of Livonian. Rogier Blokland deals with typologically rare Livonian negative pronominal constructions marked for tense, Milda Dailidėnaitė explores the person category and functions of the

Livonian jussive. Andra Kalnača and Ilze Lokmane discuss the importance of understanding the Livonian origins of the Latvian verb *vajadzēt* when describing its form and meaning. Miina Norvik, Helle Metslang, Karl Pajusalu, and Eva Saar analyse the structure of Livonian polar questions in an areal context, Marili Tomingas describes pronouns in spoken Livonian. This part of the special issue concludes with Anna Verschik's overview of Yiddish varieties spoken in the Livonian contact area.

The second half of this collection examines historical Livonian heritage and its role today. These articles deal more broadly with Livonian language use as a transmitter of intangible cultural heritage and its visibility in the linguistic landscape. The history and development of the Livonian language area and settlements is also tracked through material culture and the meanings it expresses. Gunta Kļava and Valts Ernštreits characterise the position of Livonian in the linguistic landscape of Latvia and new initiatives for increasing its visibility. Lolita Ozoliņa, Valts Ernštreits, Kadri Koreinik, and Ieva Vītola discuss the prospects for researching and reviving Livonian intangible cultural heritage. Roberts Spirģis, Valentina Kuznetsova, and Vladislav Sobolev analyse spoon-shaped pendants in Livonian culture and Ancient Russia during the 11th–13th centuries. Aldur Vunk sheds light on the question of whether the land between Pärnu and Salaca was a contact or border zone for Estonians and Livonians. This collection concludes with Tuuli Tuisk's and Karl Pajusalu's overview of Livonian research and Livonian language teaching at the University of Tartu and elsewhere since 1919.

This collection was created through the cooperation of the University of Tartu Institute of Estonian and General Linguistics, the University of Tartu Collegium for Transdisciplinary Studies in Archaeology, Genetics, and Linguistics, and the University of Latvia Livonian Institute. We would like to thank all of the institutions, projects, consultants, reviewers, language editors, and others who contributed to this special issue for their abundant support!

Valts Ernštreits and Karl Pajusalu

Tartu and Rīga, June 6, 2022

EESSÕNA

Liivi uuringute erinumbrist on tänaseks saanud Eesti ja soomeugri keeleteaduse ajakirja ainulaadne sari, mis koondab regulaarselt eri maade teadlaste uurimusi liivi keelest ja kultuurist. Seejuures on sari kujunenud ka põhiliseks inglisekeelseks allikaks, mis pakub rahvusvahelisele uurijate kogukonnale teavet liivi keele ning laiemalt ka liivlaste ning nende uurimise hetkeseisu kohta.

Sarja esimene kogumik ilmus aastal 2014 (ESUKA 5–1), teine 2016 (ESUKA 7–1), kolmas 2018 (ESUKA 9–2), käesolev erinumber on neljas. Viimastel aastatel on liivi keele ja kultuuri uurimine saanud uut hoogu. Üheks hooandjaks on 2018. aastal asutatud Läti ülikooli liivi instituut, kelle korraldusel toimus 2019. aasta augustis Riias konverents *Livonica V*, millel peetud ettekanded on selle kogumiku osade artiklite aluseks. Ajaloolise liivi asuala ning laiemalt Kesk-Balti areaali tüpoloogilisi ja võrdlevaid uuringuid on edendanud 2017. aastal kokku kutsutud Tartu Ülikooli arheoloogia, geneetika ja lingvistika sidusuuringute kolleegium. Liivi keele ja kultuuri uurijate noore põlvkonna esiletõus on tähtis koht rahvusvahelistel liivi suveülikoolidel, mida on peetud Kuramaa liivi rannas juba kolmel korral – 2013., 2017. ja 2021. aastal. Need erilaadsed ettevõtmised on olnud taganttõukajaks ka selles kogumikus avaldatavate uurimuste sünnile.

Siinse kogumiku artiklid rühmituvad kaheks. Esimesse poolde on koondatud artiklid liivi keele ressursidest, struktuurist ja kontaktidest. Valts Ernštreits, Mark Fišel, Mafīss Rikters, Marili Tomingas ja Tuuli Tuisk tutvustavad uusi keeleressursse ja -vahendeid, mida on loodud nii teadlaste kui ka laiemalt liivi keele õppijate ja kasutajate tarvis. Rogier Blokland käsitleb liivi eituse ajalisel määratletud asesõnakonstruktsioone, mis on tüpoloogiliselt haruldased, Milda Dailidēnaitē eritleb liivi jussiivi isikukategooriat ja funktsioone. Andra Kalnača ja Ilze Lokmane käsitlevad vajamist väljendava liivi algupäraga läti verbi *vajadzēt* vormistikku ja tähendusi. Miina Norvik, Helle Metslang, Karl Pajusalu ja Eva Saar analüüsivad liivi üldkõsimuste struktuuri areaalsel taustal, Marili Tomingas näitavaid asesõnu suulises liivi keeles.

Erinumbri selle osa lõpetab Anna Verschiku ülevaade jidiši keelekujudest kunagisel liivi keele kontaktalal.

Kogumiku teises pooles on vaatluse all ajalooline liivi pärand ja selle koht tänapäevas. Neis artiklites käsitletakse laiemalt liivi keele kasutust vaimse pärandi kandjana ning selle nähtavust keelemaastikul. Liivi asustuse ja keeleareaali kujunemist jälgitakse ka läbi materiaalse pärandi ja selles väljenduvate tähenduste. Gunta Kļava ja Valts Ernštreits vaatlevad liivi keele asendit Läti keelemaastikul ja uusi algatusi selle nähtavamaks tegemisel. Lolita Ozoliņa, Valts Ernštreits, Kadri Koreinik ja Ieva Vītola tutvustavad liivi vaimse pärandi uurimise ja taaselustamise väljavaateid. Roberts Spirģis, Valentina Kuznetsova ja Vladislav Sobolev uurivad lusikakujulisi ripatshteid 11.–13. sajandi liivi kultuuris ja muistse Venemaa asukatel. Aldur Vunk valgustab küsimust, kas Pärnu ja Salatsi vaheline maa on olnud eestlaste ja liivlaste segunemis- või piirivöönd. Kogumiku lõpetab Tuuli Tuisu ja Karl Pajusalu ülevaade liivi uurin-gutest ja liivi keele õpetamisest Tartu ülikoolis ja mujalgi alates aastast 1919.

Käesolev kogumik on sündinud Tartu Ülikooli eesti ja üldkeele-teaduse instituudi, Tartu Ülikooli arheoloogia, geneetika ja lingvistika sidusuuringute kolleegiumi ning Läti Ülikooli liivi instituudi koostöona. Täname mitmekülse toetuse eest kõiki asutusi, projekte, nõuandjaid, retsensente, keelelisi toimetajaid ja teisi, kes aitasid kaasa selle eri-numbri valmimisele!

Valts Ernštreits ja Karl Pajusalu

Tartus ja Riias 6. juunil 2022

EDDISŌNĀ

Līvōd tuņšlimizt ižkizt nummōrd tāmpizōks ātō kazzōnd „Ēsti ja sūomō-ugrōd kīeltieud āigakēra“ ižkiz sērijōks, mis īdōkabāl tūob īdōkubbō setmiņ mōd tuņšlijizt tuņšlimiži īl līvō kīel ja kultūr. Siejūs sērijst um tund ka amā tādzi ovāt engliš kīels, mis tārmōb rovvōd-vailiz tuņšlijizt kubgōn pierāst tieutō īl līvō kīel ja līvōd tuņšlimiz tāmpizpāvan.

Sērij ežmi kub tuļ ulzō 2014. āigasts (ESUKA 5–1), tuoi – 2016. (ESUKA 7–1) ja kuolmōz – 2018. āigasts (ESUKA 9–2). Paldīni ižki nummōr um jōvā neļļōz. Perrizt āigastōd āigal līvō kīel ja kultūr tuņšlimi um sōnd eņtšōn ūd ind. Ikš sīe tāmikšijisti um vōnd ka 2018. āigasts pūojtōd Leņmō Iļizskūol Līvōd institūt, mis 2019. āigast ougusts Rīgōs tei konferents Livonica V. Sīe konferents referātōd īds jags ātō ka sīe kub kērad alīzōks. Tipolōgliži ja ītlījiži tuņšlimiži īl īstōriliz līvōd mōd ja jo laigāld – sidāmiz Vāldamier areāl – um kazāntōn 2017. āigasts kubbō kutstōd Tartu Iļizskūol arheologij, genētik ja kīeltieud sidtōd tuņšlimizt kolēgij. Līvō kīel ja kultūr tuņšlijizt ūd sugkazām suggimiz jūs um vōnd tādzi kūož rovvōdvailizt sōv iļizskūolōdōn, mis Rāndas ātō vōnd jōvā kuolm kōrdō – 2013., 2017. ja 2021. āigasts. Ne ižkizt īrgandōkst ātō vōnnōd ind āndajizt ka sīes kubs ulzō andtōd tuņšlimizt suggimizōn.

Sīe kub kērad ātō jagdōb kōdtō jaggō. Ežmizōst jagst luggiji līedab īdskubs kēridi īl līvō kīel resursōd, struktūr ja kontaktōd. Valts Ernštreits, Mark Fišel, Matīss Rikters, Marili Tomingas ja Tuuli Tuisk nīžōbōd īl ūd kīel resursōd ja vāindōkst, mis ātō lūodōd nei tieudmīed, ku ja līvō kīel oppijid ja kōlbatijid jōvāmōks. Rogier Blokland tuņšlōb tipolōgij pūolst arō līvō kīel konstruksijt, mis sizāldōb āigas markiertōd kīeldōksformō, Milda Dailidēnaitē vaņtlōb līvō kīel jussīv pārson kategorij ja funksijid pāl. Andra Kalnača ja Ilze Lokmane nīžōbōd īl līvō kīelst leķkīelō tāpīņtōd leķkīel verb *vajadzēt* formōd ja tāntōkst. Miina Norvik, Helle Metslang, Karl Pajusalu ja Eva Saar rōkāndōbōd īl līvō kīel kizzimizt struktūr areāl kontekstōs, Marili Tomingas – īl nāgtijizt azūmsōnād sūlizōs līvō kīels. Jag lopāndōksōl um lugdōb Anna Verschik iļvaņtlōks īl jidiš kīelviņtōd līvō kīel kontaktōd arāl.

Kub tuoiz jags sōb vaņtōltōd līvōd pierāndōks ja sīe kūož tāmpizpāvan. Jo laigāld sōb vaņtōltōd līvō kīel neku vaimliz pierāndōks kāndajiz kōlbatimi ja se, kui nādōb līvō kēļ um kīel immōrgouṡs. Līvōd jeldōbpāikad ja kīel arā suggimi sōbōd tuņšōltōd ka leb materjaliz pierāndōks ja sīesō nādōb tāntōkst. Gunta Kļava ja Valts Ernštreits tuņšlōbōd līvō kīel kūož kīel mōnists ja ūd samūd sīe nādōbōks tiemiz arāl. Lolita Ozoliņa, Valts Ernštreits, Kadri Koreinik ja Ieva Vītola nīžōbōd iļ līvōd vaimliz pierāndōks tuņšlimiz ja ūd pāl jellō tūomiz, Roberts Spīrgis, Valentina Kuznetsova ja Vladislav Sobolev tuņšlōbōd kōjvīļiži tānktōkši 11.–13. āigastsadā līvōd kultūrs ja muinizt krīevōd jūs. Aldur Vunk kōļōb vastūks andō kizzimizōn, vōi mō Pārnov ja Salāts vaisō um vōnd līvōd ja ēstlizt kubbō sieggimiz kūož agā rubīž arā. Kub lopāndōksōl um lugdōb Tuuli Tuisk ja Karl Pajusalu iļvaņt-lōks līvōd tuņšlimizōst ja līvō kīel opātimizōst Tartu Iļizskūols ja mūsō 1919. āigastōst tāmpizsōņō.

Se kub on sindōn Tartu Iļizskuōl Ēsti ja iļāmniz kīeltieud institūt, Tartu Iļizskūol arheologij, genētik ja kīeltieud sidtōd tuņšlimizt kolēgij ja Leṡmō Iļizskūol Līvōd institūt kubstīes. Mēg tiennōm jegāpūoļiz ab jedst āmḡi projektidi, nōvāndajidi, retsentsentidi, kīel tuoimijīži ja mūḡi, kis ātō ābḡōnd sīe ižkiz nummōr vaļmōks sōmiz jūs!

Valts Ernštreits ja Karl Pajusalu

Tartus ja Rīgōs, 2022. āigast 6. jūnijs